

[σκηνική παρουσία του Χορού]

«[...] Η κύρια λειτουργία [των μελών του Χορού] ήταν να τραγουδούν και να αρχούνται, δηλ. να εκφράζουν με κίνηση τα χορικά, που χωρίζουν τα επεισόδια της τραγωδίας. [...] Ο αρχούμενος Χορός βρισκόταν συνήθως σε σχηματισμό, ορθογώνιο ή κυκλικό, βασικά έναν απέναντι στους δύο, και, ενώ μπορούσε κάπου-κάπου να γίνεται εντελώς άτακτος, παράφορος και γρήγορος, συνήθως ήταν μάλλον σοβαρό, σεμνός και επιβλητικός, ένας μάλιστα ρυθμός, ένα ύφος που χρησιμοποιούσαν κάποιες φορές, ονομαζόταν *εμμέλεια* (που, κατά λέξη σήμαινε: "αρμονία"). [...] Ο αρχαίος Ελληνικός Χορός ήταν, στην ευρύτατή του σημασία, μιμητικός ή εκφραστικός. Με τη χρησιμοποίηση των χεριών, των βραχιόνων και του σώματος, όχι λιγότερο απ' ό,τι τα πόδια, *έκφραζε* τη διάθεση, τα συναισθήματα και το χαρακτήρα του τραγουδιού που συνόδευε. [...] Ο ρόλος τους ήταν να αρχούνται και να ψάλουν κι όχι να είναι φυσιολογικό, καθημερινό, σκηνικό πλήθος»

Οποιοσδήποτε, που έχει δει ή ακούσει ελληνική τραγωδία, θα γνωρίζει τι εξέχουσα και σημαντική θέση έχει ο Χορός στην παράσταση, ως σύνολο (οπωσδήποτε τα τραγούδια τους σχετίζονταν, πιθανόν, έμμεσα με την πλοκή του έργου). Αν μας φαίνεται δύσκολο να συμψιλωθούμε με τους παραπάνω όρους, νομίζω ότι αυτό οφείλεται στο γεγονός, πάνω απ' όλα, ότι το χορικό άσμα και η όρχηση, που το συνοδεύει, δεν έχουν ισοδύναμη θέση, αντιστοιχία, στη ζωή μας με εκείνα, που υπήρχαν στη ζωή των Ελλήνων (αν και χορωδία στην Όπερα και ο εκκλησιαστικός Χορός μας δίνουν μια ασθενή, έστω, αναλογία). Ο Χορός για τους Έλληνες ήταν αναπόσπαστο μέρος πολλών κοινών περιοδικών τελετών, θρησκευτικών και κοσμικών – π.χ. γιορτές, γάμοι, κηδείες, εορτασμοί νίκης. Ένας Χορός δάνειζε μεγαλοπρέπεια και βάθος σε όλες τις "εορταστικές" περιστάσεις στη ζωή του Έλληνα» (Tarlin 1988: 18-19)

[Ερμηνείες για τη φύση και το ρόλο των θεών]

«Οι στίχοι 1137-1143 [= β' στροφή] επαναλαμβάνουν σαφέστερα και προεκτείνουν τη σκέψη του Αγγελιαφόρου. Μολονότι τα σημεία το κείμενο δεν είναι απόλυτα καθαρά, μπορούμε να πούμε πως η γενικότερη κρίση αναφέρεται στην απρόβλεψη του θεού και εκεί όπου δεν υπήρχε αμφιβολία ότι ο άνθρωπος είναι απόλυτα ασφαλής, όπως στην περίπτωση της Ελένης κόρη του Δία θα έλεγε κανείς ότι δεν θα δυστυχούσε, και όμως θεωρήθηκε άπιστη, άδικη και άθνη. Διάφορες ερμηνείες των στίχους αυτούς, οι περισσότερες από τις οποίες τονίζουν τη δυσπιστία του Ευριπίδη, αν όχι στην ύπαρξη των θεών, στην ενεργειών τους. Ο F. Paley θεωρούσε ότι ο ποιητής εδώ υποδηλώνει την αμφιβολία του για την ύπαρξη του ανώτατου όντος, κάνει και σε άλλες περιπτώσεις. Ο H. Gregoire έγραψε πως "ο Χορός αμφιβάλλει για τη θεία σοφία, βλέποντας τη σύγκρουση κρατεί στον κόσμο". Ο G. Zuntz θεωρεί ότι εδώ δεν έχουμε υπαινιγμό αθεΐας, αλλά έκφραση του ακατάληπτου του θεού»

Πολύ πιο ενδιαφέρουσα και πρωτότυπη είναι η άποψη του George E. Dimock Jr, ο οποίος [...] γράφει τα εξής αναλύοντας αυτό: "Δεν μπορείς ποτέ να μιλήσεις με βεβαιότητα για τις ενέργειες του θεού. Σπάνια τα πράγματα είναι όπως φαίνονται. Νομίζεις πως πολεμάς για την Ελένη, στην πραγματικότητα όμως δεν πολεμάς για κείνη. Οπδήποτε μπορεί να συμβεί, ενώ συνδέοντας τους στίχους αυτούς με τη θλιβερή σικελική καταστροφή, η οποία έκαμψε το ηθικό των Αθηναίων, σημαίνει απρόβλεπτο στις ενέργειες των θεών είναι σπουδαίο πράγμα. Οι Αθηναίοι, που είχαν υπόψη τους την καταστροφή στην Τροία, τοντας το έργο και ακούγοντας για τις απρόβλεπτες ενέργειες του θεού, αισθάνονταν ότι όλα δεν χάθηκαν, γιατί ο θεός μπορεί να ανατρέψει μια κατάσταση από το κακό στο καλό, όπως ακριβώς συνέβη στην περίπτωση της Ελένης και του Μενέλαου. Είναι χαμένοι, σώζονται από μια απροσδόκητη ενέργεια των θεών, μέσω της Θεονόησης".

Όπως σημειώθηκε παραπάνω, η σκέψη που πρυτανεύει στο χωρίο αυτό είναι το απρόβλεπτο της θείας επενέργειας. Τα πράγματα και συνδέεται άμεσα με την κακοτυχία της Ελένης και την άδικη δυσφήμισή της» (Χατζηνανέστης 1989: 3)

Τοῖς θεοῖσ' τ' εἰθεῖάπαντα· πολλάκις μὲν ἐκ κακῶν
ἄνδρας ὀρθοῦσιν μελαίνῃ κειμένους ἐπὶ χθονί,
πολλάκις δ' ἀνατρέπουσι καὶ μάλ' εὖ βεβηκότας
ὑπτίους, κείνοις δ' ἔπειτα πολλὰ γίνεται κακά,
καὶ βίου χρήμῃ πλανᾶται καὶ νόου παρήγορος.

Για τους θεούς όλα είναι εύκολα: συχνά ανορθώνουν
τον άνθρωπο που κείται στη μαύρη γη από τα
δεινά· συχνά ξαπλώνουν ανάσκελα έναν άλλο, αν

και προχωρούσε με σταθερό βήμα. Αυτόν τον βρίσκει
μεγάλη δυστυχία και τριγυρνά φτωχός και με
το νου του σαλεμένο.
Δ. Ιακώβ

Άσκηση 2, 4 σελ. 92

Γ' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (1286-1424)

Α' σκηνή (στ. 1286-1304)

ΑΦΟΡΜΗΣΗ

- ✓ ανακαλούμε πληροφορίες γερόντισσας και Ελένης σχετικά με το Θεοκλύμενο

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να συναγάγουν οι μαθητές από την παρουσία του Θεοκλύμενου ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με το ήθος του νέου επί σκηνής προσώπου.
- ✓ Να επισημάνουν στοιχεία όψης
- ✓ Να εντοπίσουν αναλογίες μεταξύ ήθους και καταγωγής του Θεοκλύμενου

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- ✓ Η εμφάνιση του Θεοκλύμενου φέρνει στο νου μας τα τελευταία λόγια της Ελένης προς τον Τεύκρο: *"μα φύγε, ξένε, γρήγορα απ' τη χώρα, / ο γιος πριν σ' αντικρίσει του Πρωτέα που βασιλεύει εδώ· πήγε κυνήγι με τα σκυλιά του"*
- ✓ Ο Θεοκλύμενος εμφανίζεται στην ορχήστρα ντυμένος με μεγαλοπρεπή αιγυπτιακή στολή συνοδευόμενος δούλων που έχουν μαζί τους τα σύνεργα του κυνηγιού και τους σκύλους. Η παρουσία του εντείνει τη δραματική ατμόσφαιρα και προωθεί το μύθο, καθώς η υπόθεση εκτυλίσσεται τώρα γοργότερα
- ✓ Με τη χρήση του α' προσώπου δίνεται περισσότερη έμφαση στην παρουσία του Θεοκλύμενου, ο οποίος εκτός από το σεβασμό προς τον πατέρα του θέλει να προβάλει και τη δύναμη που απορρέει από την εξουσία του
- ✓ *«Τους κακούς ... ν' αρπάξει;»*: τα ερωτήματα του Θεοκλύμενου – στα οποία βέβαια δεν περιμένει απάντηση- δηλώνουν τη σύγχυση στην οποία έχει περιέλθει και την αγωνία του μη χάσει την ποθητή γυναίκα
- ✓ Για το Θεοκλύμενο "κακοί" είναι οι Έλληνες, γιατί από αυτούς αισθάνεται να απειλείται· συγκεκριμένα, φοβάται μήπως χάσει την Ελένη, όπως υπονοείται και από τους στίχους 1295-1299 *"Να κάποιος Έλληνας ... πάει την πήραν"*
- ✓ *«Άμα τον πιάσω, θα πεθάνει»*: η δήλωση αυτή του Θεοκλύμενου εντείνει το φόβο και την αγωνία των θεατών για την τύχη του Μενέλαου
- ✓ *«έχει αφήσει τον τάφο η Τυνδαρίδα, πάει την πήραν»*: τραγική ειρωνεία. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο Θεοκλύμενος δεν αντιλαμβάνεται την παρουσία του Μενέλαου στο βωμό.
- ✓ *«Έε, τις αμπάρες βγάλτε ... γυναίκα»*: η απόφαση του Θεοκλύμενου να κυνηγήσει την Ελένη επιβεβαιώνει την εμμονή του να την κρατήσει κοντά του χωρίς τη θέλησή της και παράλληλα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για έντονη σκηνική δράση. Η δράση ωστόσο αναστέλλεται από την εμφάνιση της Ελένης.

Να περιγράψετε το ήθος του Θεοκλύμενου με βάση την πρώτη παρουσία του

β' σκηνή (στ.1305-1424)

ΑΦΟΡΜΗΣΗ

- ✓ Ανακαλούμε το σχέδιο που έχει καταστρώσει η Ελένη σχετικά με τη φυγή της ίδιας και του Μενέλαου από την Αίγυπτο
- ✓ Ανακαλούμε τις γνώσεις των μαθητών σχετικά με τα ταφικά έθιμα των αρχαίων Ελλήνων

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να παρακολουθήσουν οι μαθητές την εφαρμογή του σχεδίου της Ελένης
- ✓ να διαπιστώσουν την υπεροχή της Ελένης και την κυριαρχία της στα δρώμενα αυτής της σκηνής
- ✓ να διαπιστώσουν στοιχεία εσωτερικής και εξωτερικής δράσης, κωμικά στοιχεία και σημεία τραγικής ειρωνείας

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- ✓ η β' σκηνή του επεισοδίου παρουσιάζει έντονο ενδιαφέρον, καθώς σ' αυτήν αναπτύσσεται η εφαρμογή του σχεδίου απόδρασης που μηχανεύτηκε η Ελένη
- ✓ η στιχομυθία Θεοκλύμενου-Ελένης είναι γοργή και κρατά αδιάπτωτο το ενδιαφέρον των θεατών. Ο βασιλιάς υποβάλλει μια σειρά από εύλογες απορίες στην Ελένη, που δείχνουν ότι δεν πρόκειται για έναν αφελή

και εύπιστο βάρβαρο και επιπλέον επιτρέπουν στην ηρωίδα να ξεδιπλώσει το σχέδιό της.

- ✓ *"Γιατί φόρεσες μαύρα, τα μαλλιά σου γιατί έκοψες, Ελένη, γιατί τρέχουν τα δάκρυα στην όψη σου από το κλάμα;"*(στ.1305-1308): συνεπής στο σχέδιο που έχει καταστρώσει η Ελένη: *"Με τα μαλλιά κομμένα και με θρήνους γυναίκειους θα σε κλαίω εγώ μπροστά του"*(στ.1161-1162) , προσποιείται μπροστά στο βασιλιά ότι πενθεί για το χαμό του συζύγου της
- ✓ *"Αφέντη, τώρα πια έτσι θα σε λέω"*: εύστοχα η Ελένη αφήνει να εννοηθεί ότι τα δεδομένα έχουν αλλάξει και αναγνωρίζει τα δικαιώματα του Θεοκλύμενου σε αυτήν ως μελλοντικού συζύγου της
- ✓ *"Κι αυτή και τούτος που είδε το χαμό του"*(στ.1319) *"Εύκολα ξεγελιέται η αδερφή σου"*(στ.1347): έχοντας εξασφαλίσει τη σιωπή της Θεονόης *"γι' αυτά που με ικετέψατε σωπαίνω"*(στ.1124), η Ελένη μπορεί να διαβεβαιώσει το βασιλιά ότι η αδερφή του είναι ενήμερη σχετικά με το θάνατο του συζύγου της αίροντας κατά αυτόν τον τρόπο κάθε επιφύλαξη του βασιλιά σχετικά με τις ειδήσεις που του φέρνει
- ✓ *"Ω! Απόλλωνα, κουρέλια η φορεσιά του"*(στ.1324): ο Θεοκλύμενος επικαλείται τον Απόλλωνα, γιατί ο θεός με την παρέμβασή του απέτρεπε το κακό, γι' αυτό ονομαζόταν και **αποτρόπαιος**
- ✓ *"κι ο άντρας μου τα ίδια θα φορούσε"*(στ.1325): τραγική ειρωνεία
- ✓ *"Τέλος φρικτό, τα κύματα τον πήραν"*(στ.1329): το τέλος του Μενέλαου χαρακτηρίζεται φρικτό όχι μόνο γιατί πέθανε αλλά και επειδή δεν του αποδόθηκαν οι καθιερωμένες τιμές. Η ταφή και η απόδοση νεκρικών τιμών αποτελούσε θεμελιώδες καθήκον των συγγενών του θανόντος που εξασφάλιζε μεταθανάτια γαλήνη στην ψυχή του νεκρού. Οι αρχαίοι Έλληνες έδειχναν ιδιαίτερη ευαισθησία στο θέμα αυτό. Ας θυμηθούμε την καταδίκη σε θάνατο των στρατηγών που δεν κατάφεραν να περισυλλέξουν τα πτώματα όσων σκοτώθηκαν κατά τη ναυμαχία των Αργινουσών. Μια από τις σημαντικότερες, εξάλλου, τραγωδίες του αρχαίου ελληνικού θεάτρου, η *"Αντιγόνη"*, περιστρέφεται γύρω από το καθήκον ταφής των νεκρών συγγενών
- ✓ *"και πώς αυτός δε χάθηκε μαζί του;"*(στ.1332), *"του караβιού πού να 'ναι τα συντρίμια;"*(στ.1334), *"με ποιο ήρθε αυτός καράβι;"*(στ.1336): εύλογες οι απορίες που διατυπώνει ο Θεοκλύμενος και εκφράζουν την επιφυλακτικότητα του απέναντι στις ειδήσεις της Ελένης. Η Ελένη, ωστόσο, δε σαστίζει στιγμή και απαντά πειστικά στις ερωτήσεις του αποδεικνύοντας για μία ακόμη φορά την οξύτητα του πνεύματός της
- ✓ *"Πρίαμε, Τροία, του κάκου σας χαλάσαν"*(στ.1340): καταδίκη του Τρωικού Πολέμου και του πολέμου εν γένει από το στόμα του Θεοκλύμενου αυτήν τη φορά
- ✓ *"Τον άντρα σου τον έθαψαν ή όχι"*: έντεχνα οδηγεί η Ελένη τη συζήτηση στο θέμα που βασικά την ενδιαφέρει και που αποτελεί τον πυρήνα του σχεδίου της, τον ενάλιο ενταφιασμό του Μενελάου. Το σημείο αυτό αποτελεί δείγμα της έξοχης δραματικής τεχνικής του Ευριπίδη
- ✓ *"Ας ξεχαστούνε τα παλιά. Θα κάνεις..."*(στ.1353), *"μαζί μου τώρα ομόνοια και φιλία"*(στ.1355): η Ελένη προτείνοντας συμφιλίωση στο βασιλιά επιδιώκει να εξασφαλίσει την αμέριστη συμπαράστασή του στην απόδοση νεκρικών τιμών στο σύζυγό της, προκειμένου να ευοδωθεί το σχέδιο σωτηρίας τους
- ✓ *"Πρώτα για τους νεκρούς ένα σφαχτάρι"* (στ.1375): είναι γνωστή η συνήθεια των αρχαίων να πραγματοποιούν προκαταρκτική θυσία πάνω στον τάφο με

σφαγή ζώου. Το σφαγιαζόμενο θύμα ονομάζεται πρόσφαγμα. Οι Πέρσες συνήθιζαν να θυσιάζουν ίππους κατά τον Ξενοφώντα. Το σχετικό έθιμο καταργήθηκε στη Σπάρτη από το Λυκούργο.

- ✓ *"κι όσους καλούς καρπούς η γη δωρίζει"* (στ.1385): οι προσφορές στους νεκρούς ήταν δύο ειδών: αναίμακτες και αιματηρές. Στην πρώτη κατηγορία υπάγονται καρποί, φρούτα, σπονδές, ενώ στη δεύτερη ανήκουν τα ζώα
- ✓ *"για να μη βγει το μίasma στ' ακρογιάλι"*(στ.1391): ο Μενέλαος ζητά από το Θεοκλύμενο σφάγιο για θυσία, ένα αδειανό κρεβάτι με στρωσίδια, χάλκινα όπλα, τρόφιμα και ένα πλοίο, για να απομακρύνουν δήθεν το μίasma από τη στεριά, στην πραγματικότητα όμως, για να μπορέσουν να αποδράσουν από την Αίγυπτο
- ✓ *"γρήγορο πλοίο φοινικικό θα δώσω"*(στ.1392): τα πλοία των Φοινίκων ήταν φημισμένα για την ταχύτητα που μπορούσαν να αναπτύξουν.
- ✓ *"δε θα σε στείλω στη γη σου μ' αδειανά χέρια... η κακομοιριά σου είναι μεγάλη"*(στ.1401-1406): οι άγγελοι καλών ειδήσεων αμείβονταν. Έτσι, ο Θεοκλύμενος υπόσχεται στο Μενέλαο βοήθεια, συγκεκριμένα ρούχα και τρόφιμα, για να διευκολύνει την επάνοδό του στην πατρίδα. Αγνοεί, βέβαια, ο Θεοκλύμενος ότι η προθυμία του αυτή που προέρχεται από την επιθυμία του να κρατήσει κοντά του την Ελένη, θα φέρει τελείως αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που επιδιώκει και επιθυμεί και ότι όχι μόνο δε θα στείλει το Μενέλαο πίσω με αδειανά χέρια αλλά θα του επιστρέψει και τη σύζυγό του! **-Κορύφωση της τραγικής ειρωνείας.**
- ✓ *"από δω και πέρα πρέπει τον πρώτο σου άντρα να ξεχάσεις και ν' αγαπάς αυτόν που βλέπεις μπρος σου"*:(στ.1411-1412): ο ποιητής παίζει με τη δισημία των στίχων: για το Θεοκλύμενο ο πρώτος άντρας είναι ο Μενέλαος και ο τωρινός δεν είναι άλλος από τον ίδιο. Αντιθέτως, για το Μενέλαο ο πρώτος άντρας που πρέπει να ξεχαστεί είναι ο βασιλιάς της Αιγύπτου, ενώ αυτός που βλέπει μπροστά της η Ελένη και οφείλει να αγαπά δεν είναι άλλος από τον νόμιμό σύζυγό της που επέστρεψε από την Τροία.

?

?

Να εντοπίσετε τα κωμικά στοιχεία της σκηνής

Ο ποιητής στη στιχομυθία Ελένης-Θεοκλύμενου προβάλλει την υπεροχή της ηρωίδας. Αναζητήστε στοιχεία στο κείμενο που επαληθεύουν αυτήν την άποψ

Β΄ΣΤΑΣΙΜΟ (στ.1425-1499)

ΑΦΟΡΜΗΣΗ:Αφήγηση της αρπαγής της Περσεφόνης από τον Άδη

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να συνδέσουν οι μαθητές το χορικό με τα δρώμενα
- ✓ με τη βοήθεια του μυθολογικού λεξικού να πληροφορηθούν τα πραγματολογικά στοιχεία που είναι απαραίτητα για την κατανόηση του στάσιμου

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Στροφή α΄, στροφή β΄, αντιστροφή α΄

- ✓ για το συγκεκριμένο στάσιμο έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις σχετικά με τη σύνδεση και ένταξη του στα δρώμενα. Πολλοί μελετητές υποστήριξαν ότι το χορικό αυτό δεν έχει καμία σχέση με τα δρώμενα αυτής της τραγωδίας, το θεωρούσαν εμβόλιμο ή το απέδιδαν σε άλλο δράμα. Η δυσκολία σύνδεσης επιτείνεται από το περιεχόμενο της τελευταίας αντιστροφής που αναφέρεται σε βακχικές τελετές, οι οποίες βέβαια δε σχετίζονται ούτε με όσα προηγήθηκαν ούτε με όσα ακολουθούν. Πρόβλημα επίσης δημιουργεί και ο στίχος 1425 που αναφέρεται στη "Μάνα των θεών", χωρίς να είναι εύκολο να προσδιοριστεί ποια ήταν. Αν ταυτίσουμε αυτή τη

θεά με τις ανατολικές θεότητες Ρέα, Κυβέλη, Ιδαία Μητέρα, οι οποίες στο ελληνικό δωδεκάθεο ταυτίζονταν με τη Δήμητρα, τότε οι περιπέτειες της *"θυγατέρας που 'χαν κλέψει"*(στ.1435), δηλαδή της Περσεφόνης, έχουν κοινά σημεία με τις περιπέτειες της Ελένης. Όπως εκείνη είχε απαχθεί από τον Άδη και στη συνέχεια είχε σωθεί μοιράζοντας στο εξής τη ζωή της ανάμεσα στον Ουρανό και τον Κάτω Κόσμο, έτσι και η Ελένη δεν πρόκειται να παραμείνει στην Αίγυπτο αλλά θα επιστρέψει στην πατρίδα της. Σημειώνεται ότι το όνομα της Περσεφόνης δεν επιτρεπόταν να το προφέρουν οι μη μυημένοι στα Ελευσίνια Μυστήρια.

- ✓ Εξάλλου, λίγο πριν από τη διδασκαλία της Ελένης (412π.Χ.) είχε εισαχθεί στην Αθήνα η λατρεία της Μητέρας των θεών Κυβέλης-Ρέας και ο Ευριπίδης θέλει με το χορικό να τονίσει στους Αθηναίους τη σημασία της λατρείας αυτής της θεάς, ιερό της οποίας υπήρχε στον Κεραμεικό.
- ✓ Παράλληλα, υπάρχει και η άποψη ότι ο ποιητής προτείνει στους Αθηναίους, οι οποίοι δεν έχουν ακόμη συνέλθει από τον όλεθρο της Σικελικής Εκστρατείας και η ψυχική τους διάθεση δε διαφέρει πολύ από εκείνη της Δήμητρας, όταν έχασε την κόρη της, να λησμονήσουν τη λύπη τους χάρη στη λυτρωτική δύναμη της Τέχνης, όπως ακριβώς ο Δίας έστειλε τις Χάριτες και τις Μούσες στη Δήμητρα, για να ευθυμήσει. Ο μύθος, λοιπόν, ίσως δηλώνει τελικά τη συμφιλίωση με τη ζωή από ένα βαθύ πόνο, συμφιλίωση που επιτυγχάνεται με τη μαγεία της τέχνης.
- ✓ **Νύμφες:** κατά τον Όμηρο, οι Νύμφες ήταν κόρες του Δία, ενώ κατά τον Ησίοδο ορισμένες γεννήθηκαν από τις σταγόνες αίματος που έτρεξαν από την πληγή του Ουρανού μετά τον ακρωτηριασμό του από τον Κρόνο. Συνήθως, ωστόσο, τις θεωρούσαν κόρες του ποταμίστιου θεού της περιοχής, που τους είχε οριστεί για διαμονή. Προσωποποιούσαν τη νεαρή κόρη στα γοητευτικότερα γνωρίσματά της: ομορφιά, προσήνεια, προθυμία να εξυπηρετούν. Κατέχουν μια ενδιάμεση θέση ανάμεσα στις θεές και τις θνητές. Πνεύματα των νερών, τις συναντούμε τόσο στα ποτάμια όσο και στα βουνά, από όπου πηγάζουν τα ποτάμια. Χωρίζονται σε Ορεστιάδες, Ναϊάδες, Αμαδρυάδες. Δεν είχαν δικούς τους ναούς. Οι άνθρωποι τους πρόσφεραν θυσίες κοντά σε πηγές, μέσα σε σπηλιές και τους αφιέρωναν βωμούς μέσα σε ιερά άλλων θεών.
- ✓ **Χάριτες:** κόρες του Δία και της Ευρυνόμης: Αγλαΐα, Θάλεια, Ευφροσύνη
- ✓ **Μούσες:** κόρες του Δία και της Μνημοσύνης: Κλειώ, Θάλεια, Ευτέρπη, Τερψιχόρη, Μελπομένη, Πολύμνια, Ουρανία, Καλλιόπη, Ερατώ

Αντιστροφή β'

- ✓ Η β'αντιστροφή τονίζει τη λυτρωτική δύναμη των ενθουσιαστικών, οργιαστικών, βακχικών τελετών *"Δύναμη τρανή τα παρδαλόχρωμα κατέχουν ελαφοτόμαρα κι ο θύρσος, στεφανωμένος με κισσό κι ο μαγικός ο δίσκος..... κι οι τελετές οι ολονύχτιες της θεάς"*(στ. 1489-1497) που μπορούν να ανακουφίσουν τους Αθηναίους και να τους κάνουν να αλλάξουν διάθεση. Ο Ευριπίδης, όπως προκύπτει από τα σωζόμενα αποσπάσματα ορισμένων έργων του και από τις *Βάκχες*, πιστεύει στην ευεργετική δράση αυτών των λατρευτικών τελετών.
- ✓ Σχετικά με την ερμηνεία της προσφώνησης "ω παι", ισχυρότερη και πειστικότερη είναι η άποψη όσων υποστηρίζουν ότι παις εδώ είναι η Ελένη που προκάλεσε την οργή της θεάς, γιατί γέννησε στον Πάρη τον ερωτικό πόθο, στον οποίο οφείλονται τα δεινά που ακολούθησαν
- ✓ *"πάνω από το μέτρο η ομορφιά σου"*(στ.1498): η υπέρβαση του μέτρου σύμφωνα με την αντίληψη των Αρχαίων Ελλήνων επιφέρει δεινά. Έτσι, η υπέρ το δέον ομορφιά της Ελένης ευθύνεται για τις συμφορές του Τρωικού Πολέμου και όχι η ίδια -> αποενοχοποίηση της ηρωίδα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Στο στάσιμο αυτό υπάρχουν πολλά μυθολογικά στοιχεία. Πώς συνδέονται αυτά με την υπόθεση της συγκεκριμένης τραγωδίας;
2. εργασία 2, σελ. 108

Δ' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (στ.1500-1592)

ΑΦΟΡΜΗΣΗ:

- ✓ ανακαλούμε το σχέδιο της Ελένης που θα εξασφαλίσει σε αυτήν και στο Μενέλαο τη φυγή τους από την Αίγυπτο και θυμίζουμε ποια μέρη του σχεδίου έχουν ήδη υλοποιηθεί και ποιων εκκρεμεί η πραγμάτωση

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να επισημάνουν οι μαθητές το στοιχείο της **θεατρικής οικονομίας**, δηλαδή πώς λειτούργησε το προηγούμενο χορικό, ώστε να υπάρξει ο απαιτούμενος χρόνος, για να επικοινωνήσει ο Θεοκλύμενος με την αδερφή του και να προκύψει το νέο επεισόδιο
- ✓ να καθορίσουν οι μαθητές στοιχεία **όψης** καθώς και στοιχεία προώθησης του μύθου
- ✓ να περιγράψουν το **ήθος** των χαρακτήρων και να παρουσιάσουν στοιχεία της **διάνοιας** τους

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- ✓ Στο σύντομο αυτό επεισόδιο που αποτελείται από μία μόνο σκηνή παρακολουθούμε την αρχή της εκτέλεσης του σχεδίου απόδρασης
- ✓ *"όλα καλά μες στο παλάτι, φίλες·η κόρη του Πρωτέα μας βοηθάει"*: ενώ ο χορός τραγουδούσε το στάσιμο, ο Θεοκλύμενος ήρθε σε επαφή με τη Θεονόη, η οποία επιβεβαίωσε το θάνατο του Μενελάου, τηρώντας την υπόσχεση που είχε δώσει στην Ελένη *"Τέλος, για να μην παν τα λόγια μου σε μάκρος, γι' αυτά που με ικετέψατε σωπαίνω· στην άμυαλη εγώ πράξη του αδερφού μου δε γίνομαι βοηθός"* (στ.1123-1125)
- ✓ *"γιατί είναι αρματωμένος με τα όπλα που θα 'ριχνε στη θάλασσα"*(στ.1507-1508): αλλαγή στην εξωτερική εμφάνιση του Μενελάου. Πάνοπλος, είναι πλέον έτοιμος να πολεμήσει, για να κερδίσει οριστικά την Ελένη
- ✓ *"κι εσείς όμως παρακαλώ το στόμα σας κρατήστε κλειστό"*(στ.1520-1521): η Ελένη παρακαλάει τις γυναίκες του χορού να βοηθήσουν με τη σιωπή τους στην επιτυχία του σχεδίου της. Καθώς οι γυναίκες του Χορού είναι

Ελληνίδες η συμπαράστασή τους στην ηρωίδα πρέπει να θεωρείται δεδομένη

- ✓ η στιχομυθία μεταξύ Ελένης-Θεοκλύμενου εξελίσσεται με φυσικότητα χωρίς ρητορικές εξάρσεις και είναι απόλυτα εναρμονισμένη με την προσωπικότητα και τις προσδοκίες των διαλεγομένων
- ✓ *"για να σας σώσω κάποια μέρα"*(στ.1522-1523):είναι αξιοσημείωτο ότι η Ελένη, όταν μιλάει για βοήθεια στο Χορό, δεν τον βεβαιώνει ότι οπωσδήποτε θα προσπαθήσει να τον σώσει. Για το θέμα αυτό υπάρχει η άποψη ότι ίσως ο Χορός δεν επιθυμεί να φύγει από την Αίγυπτο
- ✓ *"άκουσε με κι εδώ μείνε"*(στ.1528): ο Θεοκλύμενος θέλει να εμποδίσει την Ελένη να επιβιβαστεί στο καράβι και να συμμετάσχει στις ταφικές τελετές, γιατί φοβάται μήπως αυτή αυτοκτονήσει από τη λύπη της. Κάτι τέτοιο συνέβαινε, όπως προκύπτει από την περίπτωση της Ευάδνης, η οποία έπεσε στη φωτιά, όταν καιγόταν ο νεκρός σύζυγός της
- ✓ *"Καινούριε μου άντρα"* (στ.1535):το μοτίβο να συγκατατίθεται η ηρωίδα στο γάμο με το βασιλιά του τόπου αλλά να βρίσκει πάντα αφορμή να τον αναβάλει είναι λαϊκό, γνωστό ήδη από την Οδύσσεια και την Πηνελόπη. Ετσι, ο στίχος 1535 εκτός από την ειρωνεία που εκφράζει επαναφέρει κι αυτό το μοτίβο
- ✓ *"η μοίρα καλά τα φέρνει ως τώρα"*: ο στίχος είναι δίσσημος: η Ελένη υπονοεί ότι όλα οδηγούν στην ευόδωση του σχεδίου της, ενώ για το Θεοκλύμενο σημαίνει ότι η μοίρα βοηθάει στην επίτευξη του δικού του σκοπού, να νυμφευτεί δηλαδή την Ελένη
- ✓ *"Ναι, και θα τον υπακούουν οι ναύτες μου όλοι"*: η διαταγή του Θεοκλύμενου στην οποία η Ελένη επιμένει ιδιαίτερα είναι καθοριστική για την έκβαση του σχεδίου της Ελένη
- ✓ *"τη χάρη που χρωστώ, θα σου ξοφλήσω"*(στ.1558): δίσσημη φράση. Η Ελένη εννοεί την ευκαιρία που της δίνει ο Θεοκλύμενος να αποδράσει, ενώ ο Θεοκλύμενος καταλαβαίνει ότι η Ελένη αναφέρεται στη χάρη που της κάνει να προσφέρει νεκρικές τιμές στο Μενέλαο. Οι δίσσημες γενικά φράσεις δείχνουν την υπεροχή της διάνοιας της Ελένης έναντι του συνομιλητή της, ο οποίος αποδεικνύεται ανίκανος να συλλάβει το βαθύτερο νόημα των λόγων της, τους οποίους θεωρεί κολακευτικούς για τον ίδιο.
- ✓ *"Μοχθείς του κάκου κι οι νεκροί ένας ίσκιος"*(στ.1558):το περιεχόμενο του στίχου 1558 εκφράζει μια άποψη που έρχεται σε αντίθεση με τη λαϊκή αντίληψη της εποχής του Ευριπίδη, στην οποία οι άνθρωποι φρόντιζαν τους τάφους των νεκρών τους τόσο με την τοποθέτηση κτερισμάτων μέσα σε αυτούς όσο και με τη μέριμνα για την εξωτερική τους εμφάνιση. Υπάρχει, βέβαια, η εξήγηση ότι τα λόγια αυτά λέγονται από ένα βάρβαρο, όμως και οι Αιγύπτιοι φρόντιζαν ιδιαίτερα τους νεκρούς τους σύμφωνα με τα ευρήματα και τις πληροφορίες του Ηροδότου. Επομένως, ο στίχος ή στενά υπηρετεί τη συγκεκριμένη στιχομυθία ή είναι έμμεση κριτική του ποιητή στα καθιερωμένα, οπότε θυμίζει ανάλογη τοποθέτηση του Ευριπίδη στους Τρώαδες *"δοκῶ δέ τοῖς θανοῦσι διαφέρειν βραχὺ / εἰ πλουσίων τίς τεύξεται κτερισμάτων"*
- ✓ *"όχι, στους δούλους δούλος να μη γίνεις"*: αποδεικνύοντας για μια ακόμη φορά την ετοιμότητα του πνεύματός της η Ελένη αποκρούει με

ένα εύστοχο επιχείρημα την πρόταση του Θεοκλύμενου να παραστεί κι αυτός στην προσφορά των νεκρικών τιμών

- ✓ "Ω Δία ... ευτυχισμένος"(στ.1581-1592): με την προσευχή του προς το Δία ο Μενέλαος εκφράζει την κρισιμότητα της κατάστασης "Πάμε για τον γκρεμό, γοργά βοήθα" και την προσωπική του αγωνία για την έκβαση του σχεδίου της Ελένης, που θα κρίνει την ευτυχία του "τη χάρη μου κάντε μου αυτή και θα 'μαι ευτυχισμένος"
- ✓ όσον αφορά στη διαγραφή του ήθους του Θεοκλύμενου προσέχουμε την καχυποψία και επιφυλακτικότητα του, που αποδεικνύουν ότι δεν είναι ένας απλοϊκός και αφελής βάρβαρος αλλά ένας υπολογισίμιος αντίπαλος. **Ενδεικτικά της δυσπιστίας** του είναι:α) η έρευνα που πραγματοποίησε προσωπικά ρωτώντας την αδερφή του για την τύχη του Μενελάου, β) η επανάληψη της πρότασής του προς την Ελένη να μην ακολουθήσει τη νεκρώσιμη πομπή και γ) η εκδήλωση της επιθυμίας του να επιβιβαστεί και ο ίδιος στο πλοίο, για να βοηθήσει στην ταφή. Οι τρεις αυτές κινήσεις του επιβεβαιώνουν την εικόνα που είχαν ήδη σχηματίσει για το πρόσωπό του οι θεατές στο προηγούμενο επεισόδιο και εξασφαλίζουν τη σταθερότητα του ήθους του

? Ποια στοιχεία από το Δ'Επεισόδιο συντηρούν το ενδιαφέρον των θεατών;

? Να σχολιάσετε νοηματικά τη φράση "η μοίρα καλά τα φέρνει ως τώρα"(στ.1546)

Γ'ΣΤΑΣΙΜΟ (ΣΤ.1593-1652)

ΑΦΟΡΜΗΣΗ:

- ✓ Θυμίζουμε στους μαθητές ότι ο Θεοκλύμενος πρόσταξε να δοθεί στο Μενέλαο και την Ελένη για την απόδοση των νεκρικών τιμών ένα σκάφος της Σιδώνας, με το οποίο το ζευγάρι θα προσπαθήσει να αποδράσει
- ✓ Θυμίζουμε την κρισιμότητα της κατάστασης, που προκάλεσε την προσευχή του Μενελάου, στο τέλος του προηγούμενου επεισοδίου: αν αποτύχει το σχέδιό τους και οι δύο κινδυνεύουν να θανατωθούν από το Θεοκλύμενο

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να συνδέσουν το στάσιμο με ό,τι προηγήθηκε, να εντοπίσουν την πηγή έμπνευσης του Χορού και με τη βοήθεια του μυθολογικού λεξικού να προσεγγίσουν τους μύθους και τα μυθικά πρόσωπα που αναφέρονται σε αυτό
- ✓ να εντοπίσουν στοιχεία ύφους και περιεχομένου ενδεικτικά για λυρικό μέρος

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- ✓ μπροστά στην κρίσιμη φάση του σχεδίου της Ελένης, κατά την οποία ο Μενέλαος και η Ελένη θα προσπαθήσουν να αποδράσουν από την Αίγυπτο με το πλοίο που τους προσφέρει ο Θεοκλύμενος, ο χορός εκφράζει τις ευχές του για την ευόδωση του σχεδίου της Ελένης που θα εξασφαλίσει τη σωτηρία και την ευτυχία των δύο ηρώων. Το τραγούδι αυτό του Χορού προκαλεί συγκίνηση με την ειλικρίνεια των αισθημάτων που εκφράζει, τα οποία εκδηλώνονται με ωραιότατες ποιητικές εικόνες εμπνευσμένες από το γνώριμο για τον ποιητή και τους θεατές θαλασσινό περιβάλλον.

Στροφή α

- ✓ *"τους χορούς των δελφινιών να διαφεντεύεις"*(στ.1596): για τα δελφίνια οι αρχαίοι πίστευαν ότι προσπαθούσαν με διάφορες κινήσεις να προειδοποιήσουν τους ναυτικούς για επικείμενη τρικυμία
- ✓ *"η Γαλήνεια"*(στ.1600): η Γαλήνεια προσωποποιεί τη γαλήνη στη θάλασσα. Ο χορός εύχεται καλό και γρήγορο ταξίδι για την πατρίδα

αντιστροφή α

- ✓ ο χορός καλοτυχίζει την Ελένη, που θα επιστρέψει στη Σπάρτη και θα γευτεί τις χαρές της πατρίδας
- ✓ *"μπροστά από της Παλλάδας το ναό"*(στ.1609): η αναφορά στο ναό της Παλλάδας, για άλλη μια φορά είναι χαρακτηριστικό του ότι ο Ευριπίδης στην τραγωδία αυτή, που γράφτηκε σε περίοδο σύγκρουσης Αθήνας-Σπάρτης, δεν επιδεικνύει αντισπαρτιατικό πνεύμα, αλλά αντίθετα προσπαθεί να αποκαταστήσει την κακή φήμη της Σπαρτιάτισσας Ελένης. Είναι έκδηλη και σε αυτό το σημείο η φιλειρηνική του διάθεση μέσα από την επαναλαμβανόμενη μνεία της Χαλκιοίκου Αθηνάς, που είχε διαδραματίσει καίριο ρόλο στις σχέσεις Αθήνας-Σπάρτης. Ο Ευριπίδης επιθυμεί και θέλει να συμβάλει στην ειρήνευση με τη Σπάρτη
- ✓ *"πανηγύρια του Υακίνθου"*: η παράδοση αναφέρει ότι τον Υάκινθο αγάπησαν ο Απόλλωνας και ο Δυτικός άνεμος. Επειδή όμως ο Υάκινθος έδειξε προτίμηση στον Απόλλωνα, ο Ζέφυρος θύμωσε και, όταν ο Απόλλων έριξε το δίσκο, του άλλαξε την πορεία και ο θεός σκότωσε τον Υάκινθο. Από το αίμα του ωραίου Υακίνθου φύτρωσε το ομώνυμο άνθος. Οι αρχαίοι συνέκριναν το σχήμα του άνθους με το γράμμα Υ που είναι το αρχικό γράμμα του ονόματος του ωραίου νέου.

στροφή β'

- ✓ ο χορός εύχεται να μπορούσε να πετάξει μακριά από την Αίγυπτο σαν τα αποδημητικά πουλιά σε μέρη αγαπημένα εκφράζοντας τη νοσταλγία του για την πατρίδα και την αγάπη του για την ελεύθερη ζωή
- ✓ *"λιβυκά πουλιά"*: οι γερανοί είναι μεταναστευτικά πουλιά που περνούν πάνω από την Ελλάδα δύο φορές το χρόνο κατευθυνόμενα προς το βορρά ή το νότο

αντιστροφή β'

- ✓ ο χορός επικαλείται τη συνδρομή των Διόσκουρων για την επιτυχή έκβαση του ταξιδιού της Ελένης και του Μενελάου και για την αποκατάσταση της φήμης της Ελένης *"και σβήστε αυτή τη φήμη πως ανέβηκε η αδερφή σας στο κρεβάτι ενός βαρβάρου"* -> προοικονομείται η εμφάνιση των Διόσκουρων στο τέλος της τραγωδίας
- ✓ χαρακτηριστικό είναι ότι η ωδή κλείνει με μια ακόμη υπενθύμιση εκ μέρους του ποιητή της αθωότητας της Ελένης. Ο Ευριπίδης για άλλη μια φορά αποενοχοποιεί την ηρωίδα του

?

στο στάσιμο αυτό κυριαρχεί η ελπίδα, η χαρά, η ανακούφιση. Να βρείτε τους στίχους με τους οποίους ο Χορός εκφράζει αυτά τα συναισθήματα

ΕΞΟΔΟΣ(στ.1653-1870)

Περίληπτική αναδιήγηση 1ης σκηνής (στ.1653-1786)

- ✓ Εμφανίζεται ένας αγγελιαφόρος που μεταφέρει στο Θεοκλύμενο και στους θεατές εξωσκηνικά γεγονότα. Έτσι, πληροφορούμαστε πώς κατάφεραν να αποδράσουν ο Μενέλαος και η Ελένη με το πλοίο της Σιδώνας, που τους πρόσφερε ο βασιλιάς, αφού επιβίβασαν σε αυτό τους συντρόφους του Μενελάου, αφού θυσίασαν έναν ταύρο και αφού έσφαξαν το πλήρωμα των Αιγυπτίων ναυτών. Έμπλεος οργής ο Θεοκλύμενος για την απάτη που εξύφαναν σε βάρος του ετοιμάζεται να τιμωρήσει την αδερφή του, Θεονόη, που προ στάτευσε με τη σιωπή της τους δραπετές

2η σκηνή (στ.1787-1812)

ΑΦΟΡΜΗΣΗ:

- ✓ Θυμίζουμε τα επιχειρήματα με τα οποία η Θεονόη τεκμηρίωσε την απόφασή της να συνδράμει με τη σιωπή της στη σωτηρία του Μενελάου και της Ελένης
- ✓ Ανακαλούμε τη σκηνή ανάμεσα στο Μενέλαο και το δούλο του στη Β' σκηνή του Β' επεισοδίου (στ.659-837)

✓

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να κατανοήσουν τη σκοπιμότητα αυτής της σκηνής
- ✓ να χαρακτηρίσουν τον Υπηρέτη και να ασχοληθούν με το **δραματικό στοιχείο της σκηνής** και τη σκηνοθεσία
- ✓ να διερευνήσουν το ρόλο που παίζει η έννοια της **δικαιοσύνης** στην αντιπαράθεση των δύο ανδρών

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

- ✓ η σύντομη αυτή σκηνή αρχίζει με **τρόπο εντυπωσιακό**, καθώς ο εξαγριωμένος βασιλιάς ορμά στο δωμάτιο της Θεονόης με πρόθεση να τη σκοτώσει αλλά παρεμποδίζεται από τον υπηρέτη που προβάλλει σθεναρή αντίσταση.
- ✓ ο Ευριπίδης βάζει τον Υπηρέτη να διαλέγεται επί ίσοις όροις με το βασιλιά και να απαιτεί την επικράτηση της δικαιοσύνης *"Για το καλό σου δίκαια έχει πράξει"*, *"Η δικαιοσύνη ωστόσο σου την πήρε"* έναντι της βασιλικής αυθαιρεσίας *"Λοιπόν θα με προστάζουν, δεν προστάζω;"*. Ο ποιητής, λοιπόν, εξισώνει τον υπηρέτη με το βασιλιά, γιατί επιλέγει ως κριτήριο αξιολόγησης των ανθρώπων τη λογική και το ήθος.
- ✓ Με την επιλογή αυτή ο Ποιητής σχετικοποιεί ρόλους και αξιώματα και ισχυροποιεί την αξία της λογικής και του δικαίου.
- ✓ *"εσύ τραβήξου"*: η σκηνή χαρακτηρίζεται από **εξωτερικό δραματικό στοιχείο**: συμπλοκή των δύο ανδρών, καθώς ο Υπηρέτης προσπαθεί να εμποδίσει το βασιλιά να σκοτώσει την αδερφή του
- ✓ *"Μα εμένα μου τη χάρισε η Τύχη"*: επανέρχεται με το στίχο αυτό ο ρόλος της τύχης που σε όλο το δράμα είναι σημαντικός. Από την αρχή του έργου φάνηκε ότι η ζωή των ηρώων ρυθμίστηκε από την τύχη: η τύχη έδωσε την Ελένη στο Θεοκλύμενο και η τύχη έφερε το Μενέλαο στην Αίγυπτο.
- ✓ *"Ναι, σκότωσέ με, αλλά την αδερφή σου δε θα σ' αφήσω να τη σφάξεις"*: αυταπάρνηση του δούλου που απορρέει από την πεποίθησή του ότι υπηρετεί τη Δικαιοσύνη. Στο σημείο αυτό τα συναισθήματα των θεατών εντείνονται, καθώς τους κυριεύει φόβος για την τύχη της ευσεβούς μάντισσας και αγωνιούν για την εξέλιξη της υπόθεσης. Ο ποιητής πετυχαίνει για ακόμη μια φορά να κρατήσει το ενδιαφέρον τους αμείωτο

?

να περιγράψετε τη συναισθηματική κατάσταση του Θεοκλύμενου

3η σκηνή (στ.1813-1870)

ΑΦΟΡΜΗΣΗ:

- ✓ θυμίζουμε τις πληροφορίες που μας έδωσε ο πρόλογος για τα αδέρφια της Ελένης

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να αντιληφθούν την αναγκαιότητα και τη λειτουργία του "από μηχανής θεού" (deus ex machina)
- ✓ να κρίνουν την αντίδραση του Θεοκλύμενου
- ✓ να επισημάνουν το ρόλο του εξοδίου άσματος

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

- ✓ Ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι η παρουσία των Διόσκουρων δεν είναι απαραίτητη, εφόσον η Ελένη και ο Μενέλαος έχουν ήδη απομακρυνθεί και σωθεί, επομένως έρχονται μόνο για τη σωτηρία της Θεονόης. Όμως οι Διόσκουροι αναφέρονται κυρίως στο Μενέλαο και την Ελένη με στόχο την καταξίωσή τους - αθανασία Μενελάου, αποθέωση Ελένης. Η εμφάνιση ωστόσο των από μηχανής Διόσκουρων αποτελεί στοιχείο εξαιρετικά **δραματικό** που προκαλεί υποβλητικότητα, θαυμασμό και δέος στους θεατές.
- ✓ Για την αναγκαιότητα της εμφάνισης του "από μηχανής θεού" ο Αριστοτέλης αναφέρει ότι η χρήση αυτού του τεχνάσματος πρέπει να περιορίζεται σε θέματα έξω του δράματος, τα οποία συνέβησαν ή θα συμβούν, όπως στην Ελένη, που οι Διόσκουροι προφητεύουν το μέλλον των ηρώων
- ✓ *"όριξε η μοίρα στο σπίτι σου να μείνει ως τώρα μόνο"*: οι Διόσκουροι προσπαθούν να αποτρέψουν το Θεοκλύμενο από το να σκοτώσει την αδερφή του με το επιχείρημα ότι η Μοίρα όρισε να παραμείνει η Ελένη στην Αίγυπτο ως την Άλωση της Τροίας και μετά να επιστρέψει στον άνδρα της και στην πατρίδα της. Επομένως, η Θεονόη υπηρετεί το δίκαιο και τους νόμους των θεών.
- ✓ *"θεά θα ονομαστείς"*: πλήρης αποκατάσταση της Ελένης και αποθέωσή της
- ✓ *"Στων Μακάρων τα νησιά ο πολυπλόκητος θα πάει Μενέλαος"*: Ο Μενέλαος θα κερδίσει την αθανασία ως ανταμοιβή για τα βάσανα που υπέστη.
- ✓ *"Οι γνώμες αλλάζουν ...ιστορία"*: με τους ίδιους στίχους τελειώνουν οι τραγωδίες του Ευριπίδη: *ΑλκΗΣΤΙΣ*, *ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ*, *ΒΑΚΧΑΙ* και *ΜΗΔΕΙΑ*. Το εξόδιο αυτό άσμα συνοψίζει την ευριπίδεια θέση πάνω στο τραγικό πρόβλημα: οι θεοί είναι ρυθμιστές των ανθρωπίνων πραγμάτων και της ανθρωπίνης μοίρας, για την οποία δεν μπορεί να γίνει καμία ασφαλή πρόβλεψη.

? Γιατί ο ποιητής επινοεί την εμφάνιση "από μηχανής" των Διόσκουρων;

“ΕΛΕΝΗ» ΕΥΡΙΠΙΔΗ

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Το έργο μπορεί να χωριστεί σε δύο τμήματα με βάση τα προβλήματα που απασχολούν την ηρωίδα μας, την Ελένη. Ποια είναι αυτά; Βάλτε ένα σύντομο τίτλο σε κάθε τμήμα.

.....
.....
.....
.....

2. Οι ήρωες μας τόσο στην πορεία τους προς την αναγνώριση όσο και στην προσπάθειά τους να αποδράσουν συναντούν εμπόδια. Τι τους βοήθησε να τα ξεπεράσουν στην πρώτη περίπτωση και τι στη δεύτερη;

.....
.....
.....
.....

3. Υποθέστε ότι έχετε αναλάβει να ετοιμάσετε το πρόγραμμα μιας θεατρικής παράστασης της «Ελένης» του Ευριπίδη. Σε μία σύντομη παράγραφο δώστε την υπόθεση του έργου με τρόπο ελκυστικό για τους θεατές.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Να συγκεντρώσετε τα θέματα που θίγονται στην Πάροδο και τα στάσιμα και να επισημάνετε τη σχέση τους με την υπόθεση του έργου.

Πάροδος:.....

.....

Α΄στάσιμο:.....

.....

Β΄στάσιμο:.....

.....

Γ΄στάσιμο:.....

.....

5. Η Ελένη του μύθου και η καινή Ελένη του Ευριπίδη: Σε δύο στήλες ας γράψουμε τα χαρακτηριστικά τους και ας δούμε σε ποια σημεία ο Ευριπίδης συμφωνεί με την παράδοση και σε ποια αποκλίνει από αυτήν.

«ΠΑΛΙΝΩΔΙΑ» ΣΤΗΣΙΧΟΡΟΥ

*οὐκ ἔστ' ἔτυμος λόγος οὗτος,
οὐδ' ἔβας ἐν νηυσὶν εὐσέλμοις,
οὐδ' ἴκεο Πέργαμα Τροίας·*

Ελένη του μύθου	Καινή Ελένη του Ευριπίδη

6. Στην Ελένη εκτός από τους επώνυμους ήρωες υπάρχουν και τα ανώνυμα πρόσωπα που συμβάλλουν με τους λόγους και τα έργα τους στη δράση: α) Ποια είναι τα πρόσωπα αυτά; β) Ποιοι είναι οι δραματικοί λόγοι που επιβάλλουν την παρουσία τους στη σκηνή;

.....
.....
.....
.....
.....
.....

7. Επιλέξτε έναν από τους τρεις βασικούς ήρωες (Ελένη, Μενέλαο, Θεοκλύμενο) και αναζητήστε 3-4 φράσεις του ήρωα σας που αποτυπώνουν την εξέλιξή του από την αρχή ως το τέλος του έργου.

.....
.....
.....

-
-
-
8. Ο Μενέλαος μετά την επιστροφή του στη Σπάρτη γράφει τα απομνημονεύματά του. Γράψτε το κεφάλαιο που αναφέρεται στα όσα διαδραματίστηκαν στην Αίγυπτο, προσπαθώντας να αποδώσετε την οπτική του Μενέλαου.

Ή

Η Ελένη στο καράβι της επιστροφής καταγράφει στο ημερολόγιό της τα όσα διαδραματίστηκαν στην Αίγυπτο μετά την άφιξη του Μενέλαου, δίνοντας έμφαση στα συναισθήματά της και στις ελπίδες της για το μέλλον.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. Αφού θυμηθείτε τα χαρακτηριστικά του τραγικού ήρωα (σελ.144), σκεφτείτε ποιο από τα βασικά πρόσωπα του έργου μας ενσαρκώνει περισσότερο την έννοια της τραγικότητας.
-
-
-
-
-

10. Σύμφωνα με τη Γαλλίδα Ελληνίστρια J. de Romilly, *Τα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα μπαίνουν κατευθείαν στο έργο [του Ευριπίδη], το χρωματίζουν και το προσανατολίζουν. [...] βρίσκουμε σ' αυτόν πλήθος από θέματα της επικαιρότητας [...] κάνει το θέατρό του θέατρο ιδεών [...]* Πιστεύετε ότι επιβεβαιώνεται η άποψη αυτή στην Ελένη;
-
-
-
-
-

11. Υποθέστε ότι η τάξη σας έχει αναλάβει να ανεβάσει μια σκηνή της Ελένης. Ποια θα επιλέγατε; Ποιες λύσεις και ποια πιθανά ευρήματα θα μπορούσατε να προτείνετε, για να αντιμετωπίσετε τις δυσκολίες της «όψης»;
-
-
-

.....
.....
.....
.....
.....
.....

12. Αποφασίσατε με τους συμμαθητές σας να δημιουργήσετε μια σύγχρονη εκδοχή ή μια παρωδία της *Ελένης* του Ευριπίδη. Γράψτε σε περίληψη το μύθο της δικής σας *Ελένης*.

.....
.....
.....
.....
.....

13. Τι σας άρεσε και τι δεν σας άρεσε στην *Ελένη* του Ευριπίδη;

.....
.....
.....
.....
.....
.....

14. Ποια στοιχεία από την τραγωδία «*Ελένη*» του Ευριπίδη αξιοποιεί ο Γ. Σεφέρης στο ποίημά του «*Ελένη*»;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Τιώργος Σεφέρης, *"Ελένη", Ποιήματα, Αθήνα, Ικαρος, 151985, σσ. 239-242.*

ΕΛΕΝΗ

ΤΕΥΚΡΟΣ ... ες γην εναλίαν Κύπρον ου μ' εθέστισεν
οικείν Απόλλων, όνομα νησιωτικόν
Σαλαμίνα θέμενον της εκεί χάριν πάτρας.

.....
ΕΛΕΝΗ: Ουκ ἦλθον ἐς γῆν Τρωάδ', ἀλλ' εἰδῶλον ἦν.
.....

ΑΤΤΕΛΟΣ: Τί φῆς;
Νεφέλης ἄρ' ἄλλως εἶχομεν πόνους πέρι;
ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ, **ΕΛΕΝΗ**

"Τ' ἀηδόνια δε σ' ἀφήνουνε νὰ κοιμηθεῖς στis Πλάτρες".

Αηδόνι ντροπαλό, μες στὸν ἀνασσαμό των φύλλων,
σύ που δωρίζεις τὴ μουσικὴ δροσιὰ **του** δάσους
στὰ χωρισμένα σώματα καὶ στis ψυχές
αὐτῶν που ξέρον πῶς δε θα γυρίσουν.
Τυφλὴ φωνή, που φηλαφεῖς μέσα στη νυχτωμένη μνήμη
βήματα καὶ χειρονομίες δε θα τολμούσα νὰ πῶ φιλήματα
καὶ τὸ πικρὸ τρικύμισμα τῆς ξαγριεμένης σκλάβας.

"Τ' ἀηδόνια δε σ' ἀφήνουνε νὰ κοιμηθεῖς στis Πλάτρες".

Ποιες εἶναι οἱ Πλάτρες; Ποῖος τὸ γνωρίζει τούτο τὸ νησί;
Ἐξῆσα τὴ ζωὴ μου ἀκούγοντας ονόματα πρωτάκουστα:
καينوῦργιους τόπους, καينوῦργιες τρέλες των ἀνθρώπων
ἢ των θεῶν

ἡ μοῖρα μου που κυματίζει
ἀνάμεσα στὸ στερνὸ σπαθὶ ἐνὸς Αἴαντα
καὶ μιαν ἄλλη Σαλαμῖνα
μ' ἔφερε ἐδῶ σ' αὐτὸ τὸ γυρογάλι.

Τὸ φεγγάρι

βγήκε ἀπ' τὸ πέλαγο σαν Ἀφροδίτη
σκέπασε τ' ἄστρα **του** Τοξότη, τὴν πᾶει νὰ βρεῖ
τὴν καρδιά **του** Σκορπιού, κι ὅλα τ' ἀλλάζει.
Ποῦ εἶναι ἡ ἀλήθεια;
Ἦμουν κι ἐγὼ στὸν πόλεμο τοξότης
τὸ ριζικὸ μου, ἐνὸς ἀνθρώπου που ξαστόχησε.

Αηδόνι ποιητάρη,
σαν καὶ μιὰ τέτοια νύχτα στ' ἀκροθαλάσσι **του** Πρωτέα
σ' ἀκούσαν οἱ σκλάβες Σπαρτιάτισσες κι ἐσύραν τὸ θρήνο,
κι ἀνάμεσό τους-ποῖος θα τὸ ἄγε-ἡ Ελένη!
Αὐτὴ που κυνηγοῦσαμε χρόνια στὸ Σκάμαντρο.
Ἦταν ἐκεῖ, στὰ χεῖλια τῆς ἐρήμου τὴν ἀγγιξά, μου μίλησε:
"Ἄεν εἶν' ἀλήθεια, δὲν εἶν' ἀλήθεια" φώναζε.
"Ἄεν μπῆκα στὸ γαλαζόπλωρο καράβι.
Πότε δὲν πάτησα τὴν ἀντρειωμένη Τροία".

Με τὸ βαθὺ στηθόδεσμο, τὸν ἥλιο στὰ μαλλιά, κι αὐτὸ
τὸ ἀνάστημα
ἰσκιὸι καὶ χαμόγελα παντοῦ
στους ὤμους στους μηρούς στὰ γόνατα
ζωντανὸ δέρμα, καὶ τὰ μάτια
με τὰ μεγάλα βλέφαρα,
ἦταν ἐκεῖ, στὴν ὀχθη ἐνὸς Ἀέλτα.

Καὶ στὴν Τροία;

Τίποτε στὴν Τροία-ἐνὰ εἰδῶλο.
Ἔτσι τὸ θέλαν οἱ θεοί.
Κι ὁ Πάρις, μ' ἐναὶν ἰσκιὸ πλάγιαζε σὰ νὰ ἦταν πλάσμα

ατόφιο
κι εμείς σφαζόμασταν για την Ελένη δέκα χρόνια .

Μεγάλος πόνος είχε πέσει στην Ελλάδα.
Τόσα κορμιά ριγμένα
στα σαγόνια της θάλασσας στα σαγόνια της γης
τόσες ψυχές
δοσμένες στις μυλόπετρες, σαν το σιτάρι.
Κι οι ποταμοί φουσκώναν μες στη λάσπη το αίμα
για ένα λινό κυμάτισμα για μια νεφέλη
μιας πεταλούδας τίνεγμα το πούπουλο ενός κύκνου
για ένα πουκάμισο αδειανό, για μιαν Ελένη.
Κι ο αδερφός μου;
Αηδόνι αηδόνι αηδόνι,
τ' είναι θεός; τι μη θεός; και τι τ' ανάμεσό τους;

"Τ' αηδόνια δε σ' αφήνουνε να κοιμηθείς στις Πλάτρες".

Δακρυσμένο πουλί,
στην Κύπρο τη θαλασσοφίλητη
που έταξαν για να μου θυμίζει την πατρίδα,
άραξα μοναχός μ' αυτό το παραμύθι,
αν είναι αλήθεια πως αυτό είναι παραμύθι,
αν είναι αλήθεια πως οι άνθρωποι δε θα ξανατιάσουν
τον παλιό δόλο των θεών
αν είναι αλήθεια
πως κάποιος άλλος Τεύκρος, ύστερα από χρόνια,
ή κάποιος Αίαντας ή Πρίαμος ή Εκάβη
ή κάποιος άγνωστος, ανώνυμος που ωστόσο
είδε ένα Σκάμαντρο να ξεχειλάει κουφάρια,
δεν το 'χει μες στη μοίρα **του** ν' ακούσει
μαντατοφόρους που έρχονται να πούνε
πως τόσος πόνος τόση ζωή
πήγαν στην άβυσσο
για ένα πουκάμισο αδειανό για μιαν Ελένη.

Γιώργος Σεφέρης, "Ελένη", *Ποιήματα*, Αθήνα, Ικαρος, ¹⁵1985, σσ. 239-242.

ΕΛΕΝΗ

ΤΕΥΚΡΟΣ ... *ες γην εναλίαν Κύπρον ου μ' εθέσπισεν*
οικείν Απόλλων, όνομα νησιωτικόν
Σαλαμίνα θέμενον της εκεί χάριν πάτρας.

.....
ΕΛΕΝΗ: *Ουκ ήλθον ες γην Τρωάδ' , αλλ' είδωλον ήν.*

.....
ΑΓΓΕΛΟΣ: *Τι φής;*
Νεφέλης άρ' άλλως είχομεν πόνους πέρι;
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ, **ΕΛΕΝΗ**

"Τ' αηδόνια δε σ' αφήνουνε να κοιμηθείς στις Πλάτρες".

Αηδόνι ντροπαλό, μες στον ανασασμό των φύλλων,
σύ που δωρίζεις τη μουσική δροσιά **του** δάσους
στα χωρισμένα σώματα και στις ψυχές
αυτών που ξέρουν πως δε θα γυρίσουν.

Τυφλή φωνή, που ψηλαφείς μέσα στη νυχτωμένη μνήμη
βήματα και χειρονομίες· δε θα τολμούσα να πω φιλήματα·
και το πικρό τρικύμισμα της ξαγριεμένης σκλάβας.

"Τ' αηδόνια δε σ' αφήνουνε να κοιμηθείς στις Πλάτρες".

Ποιες είναι οι Πλάτρες; Ποιος το γνωρίζει τούτο το νησί;
Έζησα τη ζωή μου ακούγοντας ονόματα πρωτάκουστα:
καινούργιους τόπους, καινούργιες τρέλες των ανθρώπων
ή των θεών·

η μοίρα μου που κυματίζει
ανάμεσα στο στερνό σπαθί ενός Αϊαντα
και μιαν άλλη Σαλαμίνα
μ' έφερε εδώ σ' αυτό το γυροιάλι.

Το φεγγάρι
βγήκε απ' το πέλαγο σαν Αφροδίτη·
σκέπασε τ' άστρα **του** Τοξότη, τώρα πάει να 'βρει
την καρδιά **του** Σκορπιού, κι όλα τ' αλλάζει.

Πού είναι η αλήθεια;
Ήμουν κι εγώ στον πόλεμο τοξότης·
το ριζικό μου, ενός ανθρώπου που ξαστόχησε.

Αηδόνι ποιητάρη,
σαν και μια τέτοια νύχτα στ' ακροθαλάσσι **του** Πρωτέα
σ' άκουσαν οι σκλάβες Σπαρτιάτισσες κι έσυραν το θρήνο,
κι ανάμεσό τους-ποιος θα το 'λεγε-η Ελένη!
Αυτή που κυνηγούσαμε χρόνια στο Σκάμαντρο.
Ήταν εκεί, στα χείλια της ερήμου· την άγγιξα, μου μίλησε:
"Δεν είν' αλήθεια, δεν είν' αλήθεια" φώναζε.
"Δεν μπήκα στο γαλαζόπλωρο καράβι.
Ποτέ δεν πάτησα την αντρειωμένη Τροία".

Με το βαθύ στηθόδεσμο, τον ήλιο στα μαλλιά, κι αυτό
το ανάστημα
ίσκιοι και χαμόγελα παντού
στους ώμους στους μηρούς στα γόνατα·
ζωντανό δέρμα, και τα μάτια
με τα μεγάλα βλέφαρα,
ήταν εκεί, στην όχθη ενός Δέλτα.

Και στην Τροία;
Τίποτε στην Τροία-ένα είδωλο.
Έτσι το θέλαν οι θεοί.
Κι ο Πάρης, μ' έναν ίσκιο πλάγιαζε σα να ήταν πλάσμα
ατόφιο·
κι εμείς σφαζόμασταν για την Ελένη δέκα χρόνια .

Μεγάλος πόνος είχε πέσει στην Ελλάδα.
Τόσα κορμιά ριγμένα
στα σαγόνια της θάλασσας στα σαγόνια της γης·
τόσες ψυχές
δοσμένες στις μυλόπετρες, σαν το σιτάρι.
Κι οι ποταμοί φουσκώναν μες στη λάσπη το αίμα
για ένα λινό κυμάτισμα για μια νεφέλη
μιας πεταλούδας τίναγμα το πούπουλο ενός κύκνου
για ένα πουκάμισο αδειανό, για μιαν Ελένη.
Κι ο αδερφός μου;

Αηδόνι αηδόνι αηδόνι,

τ' είναι θεός; τι μη θεός; και τι τ' ανάμεσό τους;

"Τ' αηδόνια δε σ' αφήνουνε να κοιμηθείς στις Πλάτρες".

Δακρυσμένο πουλί,

στην Κύπρο τη θαλασσοφίλητη
που έταξαν για να μου θυμίζει την πατρίδα,
άραξα μοναχός μ' αυτό το παραμύθι,
αν είναι αλήθεια πως αυτό είναι παραμύθι,
αν είναι αλήθεια πως οι άνθρωποι Δε θα ξαναπιάσουν
τον παλιό δόλο των θεών·

αν είναι αλήθεια
πως κάποιος άλλος Τεύκρος, ύστερα από χρόνια,
ή κάποιος Αίαντας ή Πρίαμος ή Εκάβη
ή κάποιος άγνωστος, ανώνυμος που ωστόσο
είδε ένα Σκάμαντρο να ξεχειλάει κουφάρια,
δεν το 'χει μες στη μοίρα **του** ν' ακούσει
μαντατοφόρους που έρχονται να πούνε
πως τόσος πόνος τόση ζωή
πήγαν στην άβυσσο
για ένα πουκάμισο αδειανό για μian Ελένη.

«ΠΑΛΙΝΩΔΙΑ» ΣΤΗΣΙΧΟΡΟΥ

*οὐκ ἔστ' ἔτυμος λόγος οὗτος,
οὐδ' ἔβας ἐν νηυσὶν εὐσέλμοις,
οὐδ' ἴκεο Πέργαμα Τροίας·*

Η ΕΛΕΝΗ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Γενάρης 1942, σ' ένα χωριό των Γρεβενών. Δεύτερος χρόνος της Κατοχής, δεύτερος χρόνος βασάνων, εξαθλίωσης, εξευτελισμού. Η πείνα, η δυστυχία και ο φόβος βασιλεύουν. Στους δρόμους βλέπει κανείς ανθρώπους ξερακιανούς και ξυπόλυτους· παιδιά να λιμοκτονούν μέχρι θανάτου. Άλλοι, για να " γλιτώσουν " από αυτή την κατάσταση, δίνουν τα σπίτια τους σ' αυτά τα κοράκια, τους μαυραγορίτες για ένα ξεροκόμματο ψωμί και αυτοί θησαυρίζαν...

Μεσημέριασε πλέον. Η Ελένη γύρισε στο σπίτι της με μερικά τρόφιμα· λάδι, ψωμί... Πού τα βρήκε; Ένας Θεός ξέρει.

Η Ελένη ήταν ένα 22χρονο κορίτσι που ζούσε μαζί με τη μητέρα του και τα δυο μικρότερα αδέρφια του σ' ένα από τα πιο κακοτράχαλα μέρη της Πίνδου. Ο πατέρας της είχε ήδη εκτελεστεί από τους Γερμανούς, γιατί έφτυσε ένα Γερμανό αξιωματικό κατάμουτρα. Έτσι αυτή έπρεπε να φροντίσει τώρα την οικογένειά της.

–Πού τα βρήκες αυτά, Ελένη;

–Μη σε νοιάζει εσέ και τρώγε.

–Τι έκανες μωρέ πανάθεμά σε; Έκλεψες από το μαγαζί το βιος του έμπορα του Δημόπουλου;

–Αυτός είναι ο κλέφτης, όχι εμείς.

–Αλίμονό μας, αν μας πιάσουν οι Γκεσταπίτες.

–Μη σκέφτεσαι έτσι, μάνα. Μην ανησυχείς. Δεν με είδε κανείς.

Ο Δημόπουλος, ο παντοπώλης του χωριού, τώρα με την Κατοχή είχε καταλήξει ζάμπλουτος. Ως μαυραγορίτης και τσιράκι των Γερμανών εννοείται, είχε πάρει πάρα πολλές περιουσίες από τους κατοίκους του χωριού. Όσο ήταν οι Γερμανοί εκεί ήταν σωστός άρχοντας. Όχι για πολύ όμως...

Εκείνη τη χρονιά η μπότα των Γερμανών είχε πέσει πολύ βαριά. Οι εκτελέσεις ήταν περισσότερες και συχνότερες. Οι δωσίλογοι και οι ρουφιάνοι είχαν πληθύνει κι αυτοί.

Είχαν την εντύπωση πως, αν βοηθούσαν τους Γερμανούς στο να συλλάβουν τους αντάρτες, θα απολάμβαναν προνόμια ξεχωριστά, σκέψη η οποία όμως ήταν τραγικό λάθος. Οι Γερμανοί δεν είχαν μπέσα. Ήταν σωστά θηρία.

Ευτυχώς όμως υπήρχαν και καλά νέα. Οι περισσότεροι νέοι είχαν απαυδήσει με τη χάλια κατάσταση που επικρατούσε και γίνονταν στασιαστές, αντάρτες. Όλες σχεδόν οι οικογένειες στα γύρω χωριά είχαν «κάποιον στο βουνό». Και ευτυχώς έκαναν δουλειά. Το χειμώνα εκείνο του '42 είχαν ξεκάνει πολλούς Γερμανούς και σπιούνους. Το κακό όμως ήταν ότι όποτε τους ανακάλυπταν, δεν την πλήρωναν μόνο αυτοί. Την πλήρωνε και ο καημένος ο κοσμάκης σαν παραδειγματική τιμωρία.

–Βοήθεια κυρ-αστυνόμε. Κατάρα να πέσει πάνω τους.

–Τι έγινε Γιώργο;

–Τι να γίνει κυρ-Γεωργίτση μου; Με κλέψανε.

–Ποιοι άραγε;

–Οι αντάρτες, ποιοι άλλοι;

–Οι αντάρτες. Όλο αυτοί κάνουν ζημιές... αλλά πρόσφατα εκτελέστηκαν κάποιοι αντάρτες. Δε νομίζω να ξεθάρρεψαν οι υπόλοιποι κιόλας.

–Τι εννοείς κυρ-αστυνόμε;

–Εννοώ ότι ίσως κάποιος χωριανός το έκανε.

–Ναι, αλλά ποιος άραγε;

–Δεν ξέρω...

Για κακή όμως τύχη της Ελένης, όταν έβγαине από την αποθήκη, απάνω στη βιασύνη της, της έπεσε το βραχιόλι της. Κι αυτό το βραχιόλι το ήξερε καλά ο παντοπώλης. Την είχε δει αρκετές φορές να φοράει αυτό το βραχιόλι. Έτσι, μόλις το ανακάλυψε, αφήνιασε. Έτρεξε ευθύς στον αστυνόμο. Έτρεξαν και οι δυο στους Γκεσταπίτες, οι οποίοι είχαν πληροφορηθεί για το συμβάν. Όλοι μαζί πήραν το δρόμο για το σπίτι της Ελένης. Η Ελένη έτυχε να είναι εκείνη την ώρα έξω. Άκουσε από μακριά τις μπότες των Γερμανών. Μετά το μάτι της έπεσε τυχαία στο χέρι της. Έλειπε το βραχιόλι. Κατάλαβε ότι την ανακάλυψαν. Μπήκε μες στο σπίτι.

Μάνα, έρχονται να με συλλάβουν.

–Φύγε γρήγορα γιατί αλλοίμονό σου.

–Κι εσείς;

–Μια χαρά θα είμαστε.

Αμέσως βγήκε στο δρόμο και άρχισε να τρέχει προς το δάσος. Δεν καταλάβαινε πού πήγαινε, ζαλισμένη από το φόβο και την απόγνωση. Τίποτα άλλο δεν είχε σημασία. Έπρεπε να τρέξει, να σωθεί, να μην την πιάσουν. Γιατί αν την έπιαναν...

Μετά από πολλή ώρα σταμάτησε. Κοίταξε γύρω της. Είχε χαθεί. Βρισκόταν μέσα σ' ένα πέλαγος από δέντρα. Ευτυχώς εκείνη την νύχτα το φεγγάρι ήταν λαμπρό και δεν ήταν πίσσα σκοτάδι. Τα χειρότερα είχαν περάσει. Η Ελένη μέσα στην παραζάλη της από την εξουθένωση του τρεχαλητού και το φόβο έπεσε χάρω.

Το επόμενο πρωί, μια ομάδα ανταρτών βρήκε την Ελένη πεσμένη στο χώμα. Ο αρχηγός έμεινε έκπληκτος, όταν την είδε. Την ήξερε πολύ καλά, καθώς ήταν συγχωριανή του. Τι έγινε, άραγε και βρέθηκε στο δάσος η Ελένη;

Πέρασε λίγη ώρα και η Ελένη ξύπνησε. Είδε απέναντί της 8 άτομα να την κοιτούν με ερευνητική ματιά. Σάστισε.

–Πού είμαι; Ποιοι είστε; Τι έγινε;

–Δεν έχεις λόγο να ανησυχείς για μας. Δε θα σε πειράξουμε.

Κοίταξε απέναντί της και είδε το Θοδωρή, το γιο του αστυνόμου, ο οποίος υποτίθεται ότι είχε εξαφανιστεί εδώ και έναν χρόνο.

–Τι έγινε, Ελένη;

–Με κυνήγησαν οι Γερμανοί.

–Για ποιο λόγο;

–Επειδή πήγα και έκλεψα τρόφιμα από τον παντοπώλη και με ανακάλυψαν.

Εσύ από την άλλη πώς εξαφανίστηκες πέρυσ;

–Δεν εξαφανίστηκα. Έτσι έλεγε ο πατέρας μου, ο αστυνόμος ότι έγινε.

–Μα καλά, τότε τι έγινε;

–Ο πατέρας μου από τότε που ήρθαν οι Γερμανοί πήγε με τα νερά τους. Κι αυτός ο σκύλος, το κοράκι, ο Δημόπουλος, το ίδιο. Με πίεζε κι εμένα να πάω με το μέρος τους, μα εγώ δεν ήθελα. Δεν μπορούσα, δεν το άντεχε η ψυχή μου να είμαι συνένοχος σε μια μαζική, φρικαλέα δολοφονία. Ένα βράδυ τσακωθήκαμε άσχημα εγώ κι ο πατέρας μου και έφυγα από το σπίτι τα χαράματα. Έτυχε να με βρει αυτή η ομάδα ανταρτών. Μετά από τρεις μήνες ο αρχηγός της ομάδας σκοτώθηκε κι έτσι κατέληξα εγώ ο αρχηγός.

- Εσύ με αυτή σου την πράξη δείχνεις πως δεν σκύβεις το κεφάλι σ' αυτούς. Το μόνο που σου απομένει είναι να μας ακολουθήσεις. Το να γυρίσεις στο χωριό τώρα είναι άκρως επικίνδυνο.

Κι έτσι η Ελένη αναγκάστηκε να ακολουθήσει τους αντάρτες. Έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στην ομάδα, μιας και με το εύστροφο μυαλό της είχε βγάλει την υπόλοιπη ομάδα αρκετές φορές από αδιέξοδο σε επιχειρήσεις εναντίον των κατακτητών.

Κι έτσι φτάνουμε στον Αύγουστο του '43. Θα γινόταν απόπειρα δολοφονίας του Δημόπουλου. Φρόντισαν να ετοιμαστούν καταλλήλως και το βράδυ ξεκίνησαν.

Έφτασαν έξω από το σπίτι του Δημόπουλου. Δεν μπορεί να μην είναι μέσα σκέφτηκαν. Κοίταξαν από το παράθυρο του σπιτιού μέσα. Το μόνο που είδαν ήταν μια λάμπα πετρελαίου. Τίποτε άλλο.

Ξαφνικά ακούστηκε ένας ήχος σαν να οπλιζόταν όπλο. Κοίταξαν πίσω.

Είδαν καμιά δεκαπενταριά Γερμανούς, τον αστυνόμο και το Δημόπουλο.

Μα πως είναι δυνατόν, σκέφτηκαν.

–Νομίζατε ότι θα με σκοτώσετε ε; ε λοιπόν όχι. Είχαμε βρει τα ίχνη σας εδώ και καιρό. Περιμέναμε να πέσετε στην παγίδα μας, δηλαδή να έρθετε να με σκοτώσετε, όπως και έγινε. Είστε νεκροί πλέον.

Τους πήγαν στο στρατόπεδο των Γερμανών. Βασανίστηκαν ανελέητα όλο το βράδυ. Και τι δεν τους έκαναν. Τους μαστίγωσαν, τους χαράκωσαν, τους χτύπησαν μέχρι τελικής πτώσεως.

Το πρωί τους πήγαν στο εκτελεστικό απόσπασμα. Τους έστησαν στον τοίχο. Ήταν και ο Δημόπουλος παρών. Πολύ χαιρόταν που θα πέθαιναν οι αντάρτες και θα τον πλήρωναν οι Γερμανοί.

–Την πληρωμή μου, είπε στο διερμηνέα των Γερμανών.

Αμέσως ο διερμηνέας πήγε προς το μέρος των Γερμανών. Αντάλλαξε δυο κουβέντες μαζί τους και ξαναπήγε στον έμπορα.

–Πήγαινε στον τοίχο μαζί με τους υπολοίπους, του λέει.

–Δεν καταλαβαίνω.

–Μας είσαι άχρηστος πλέον Δημόπουλε.

Κατάλαβε την ανοησία που είχε κάνει. Κινήθηκε προς τον τοίχο. Η κρίσιμη στιγμή έφτασε. Οι αντάρτες κρατιόντουσαν όλοι μαζί χέρι-χέρι. Όπλισαν οι Γερμανοί τα όπλα τους. Ο λοχαγός έδωσε τη διαταγή.

Ακούστηκε πυροβολισμός από 15 όπλα. Όλοι έπεσαν χάμω. Θυσιάστηκαν. Για την πατρίδα, τις οικογένειές τους, για τα ιδανικά τους, για όλους.

ΚΥΠΙΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ

Η ΕΛΕΝΗ ΚΡΗΤΙΚΙΑ

Πριν από πολλά χρόνια ζούσε στην Κρήτη μία πανέμορφη κοπέλα που την έλεγαν Ελένη. Η οικογένειά της ήταν από τις πιο πλούσιες στην Κρήτη. Μια μέρα ο πατέρας της δέχτηκε μία πρόταση γάμου από μια άλλη οικογένεια που είχε και αυτή πάρα πολλά λεφτά και πολλά αμπέλια. Χωρίς να ρωτήσει την Ελένη αποφάσισε να την παντρεύσει. Όταν το έμαθε η Ελένη, στενοχωρήθηκε και έφυγε κρυφά από το σπίτι. Ήθελε να παντρευτεί αυτόν που θα αγαπήσει. Η Ελένη, επειδή ήξερε ότι ο πατέρας της θα βάλλει λυτούς και δεμένους, για να τη βρουν, αποφάσισε να μεταμφιεστεί σε άνδρα. Περιπλανιόταν μέρες, ώσπου έφτασε σ' ένα χωριό, όπου είχε πανηγύρι. Εκεί γνώρισε ένα νέο, το Μανούσο.

Ο Μανούσος ήταν πλανόδιος πωλητής υφασμάτων και πήγαινε σε διάφορα πανηγύρια, για να βγάλει το ψωμί του. Χωρίς να καταλάβει ότι η Ελένη ήταν γυναίκα,

της πρότεινε να τον ακολουθεί σε πανηγύρια, για να τον βοηθάει και σε αντάλλαγμα αυτός θα της δίνει φαγητό και μέρος για ύπνο. Ο Μανούσος ήταν ορφανός από γονείς, φτωχός αλλά τίμιος και πολύ όμορφος. Η Ελένη μέρα με τη μέρα αγαπούσε το Μανούσο όλο και περισσότερο.

Μια μέρα αποφάσισε να του πει την αλήθεια ότι δεν ήταν άνδρας αλλά γυναίκα. Όταν το έμαθε ο Μανούσος την πήρε και την πήγε πίσω στον πατέρα της. Τη ζήτησε σε γάμο αλλά ο πατέρας της τον πέταξε έξω από το σπίτι γιατί ο Μανούσος ήταν φτωχός και νόμιζε ότι ήθελε την περιουσία της Ελένης. Η Ελένη κλείστηκε στο δωμάτιο της και αποπειράθηκε να αυτοκτονήσει. Τότε ο πατέρας της πήγε και βρήκε το Μανούσο, όπου και αυτός αποπειράθηκε να αυτοκτονήσει, γιατί δεν μπορούσε να ζήσει χωρίς την ωραία Ελένη.

Ο πατέρας της Ελένης κατάλαβε ότι η κόρη του και ο Μανούσος αγαπιόντουσαν πολύ και αποφάσισε να τους παντρέψει. Όλο το χωριό γλεντούσε για το γάμο της ωραίας Ελένης και του Μανούσου τρεις μέρες.

ΛΕΚΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Θέατρο για όλους

Δευτέρα, Ιούλιος 14, 2008

Ελένη

του Ευριπίδη

Μέχρι κάποια στιγμή η πιο light εκδοχή αττικής τραγωδίας που διδασκόταν στα σχολεία για μια πρώτη επαφή των μαθητών του γυμνασίου με την αρχαία ελληνική δραματική ποίηση ήταν σε μετάφραση η *Ιφιγένεια εν Ταύροις* του **Ευριπίδη**. Έκτοτε τα χρόνια πέρασαν και τη θέση της Ιφιγένειας πήρε στο πρόγραμμα σπουδών του Υπουργείου Παιδείας η *Ελένη*. Κατά την ταπεινή μου γνώμη η *Ελένη* του **Ευριπίδη** δεν είναι το πιο αντιπροσωπευτικό ούτε το πλέον κατάλληλο ανάγνωσμα για μαθητές που πρώτη φορά έρχονται σε επαφή με το έργο των τραγικών προκειμένου να φυλλιάσουν τί στο καλό σημαίνει ως είδος η περίφημη αρχαία ελληνική τραγωδία.

Γιατί καλά είναι να προστατεύουμε τα παιδιά μας γενικώς από το τραγικό "αίμα" και τη "βία", αλλά σε μια εποχή όπως η δική μας δεν ξέρω αν έχει νόημα η υποκρισία να επιλέγουμε να τα διδάξουμε εργάκια τα οποία θεωρούμε κατάτι λιγότερο αιμοσταγή, ακίνδυνα και γλυκανάλατα -και καλά-.

Η *Ελένη* δεν είναι όμως καθόλου ένα ακόμα δροσερό εργάκι για το καλοκαίρι. Αντίθετα στο έργο αυτό συναντά κανείς ένα ιδιαίτερο δείγμα δραματικής ποίησης με ασαφή τα όρια ανάμεσα στο τραγικό και το κωμικό, με σαφείς επίσης προβληματισμούς σχετικά με το τί είναι δραματικά θεατρικό και τραγικά γελοίοι και όλα αυτά δοσμένα μέσα σε ένα μυθικό πλαίσιο το οποίο αρχικά χρησιμοποιεί ως έναυσμα ο ποιητής και το οποίο πολύ γρήγορα προσπερνάει για να δώσει νέο νόημα και περιεχόμενο σε αυτό που λέμε στο σύγχρονο πιά θέατρο "δραματική πλοκή". Οι ήρωες του **Ευριπίδη** εδώ δεν είναι τα ανάλογα των επικών πρώτο - τύπων που αλληλεπιδρούν σε σκηνή -επίτηδες κατά πάσα βεβαιότητα ο ποιητής διαλέγει τους ήρωες που ηθικά ξέπεσαν πρώτοι, η ωραία Ελένη ενέδωσε στον βάρβαρο Πάρη επισύροντας την μήνιν του Μενέλαου, τον πόλεμο και την εκστρατεία στην Τροία των Αχαιών-. Οι ήρωες του Ευριπίδη εδώ θυμίζουν περισσότερο καρικατούρες ηρώων σε ένα μεγάλο, όμορφο και τελευταίο για τις ζωές τους παραμύθι. Η *Ελένη* όμως δεν είναι μια ιλαροτραγωδία όπου ο **Ευριπίδης** δεν ξέρει να μας πει ακριβώς τί έκβαση είχαν των ανθρώπων εκείνων οι ζωές κι αν έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα, αλλά ένα έργο που στοχεύει να αναδείξει προβληματισμούς σχετικά με αυτό που θα ονομάζαμε δράμα ανθρώπινο και με αυτή την έννοια δράμα οικείο και καθημερινό. Γιατί το αληθινό δράμα είναι μια κωμωδία τραγική. Όπως και η ίδια η ζωή με τις δυσκολίες και τα ευτράπελά της.

Πολλά χρόνια πριν ο **Σεφέρης** αναρωτηθεί στη δική του *Ελένη*, ο **Ευριπίδης** προβληματίζεται ήδη εδώ αν άξιζε όλη αυτή η μεγάλη περιπέτεια - εκστρατεία των Ελλήνων "για ένα πουκάμισο αδειανό" που εκείνοι κάποτε το πόθησαν υπερβολικά και το ταύτισαν με ένα πρόσωπο που είχε το όνομα "Ελένη". Τοποθετεί την "αληθινή" Ωραία Ελένη του Μενέλαου λοιπόν να βρίσκεται ως εκ θαύματος της καλής της τύχης στην Αίγυπτο και μια "ψεύτικη" Ωραία Ελένη να είναι εκείνη που ως είδωλο της πραγματικής ο Πάρης πήρε κοντά του στην μακρινή κι απόρθητη Τροία. Η "αληθινή" περιμένει εν προκειμένω στην Αίγυπτο τον Μενέλαο να τη φυγαδεύσει και πάλι πίσω στη Σπάρτη. Δεν έχει νόημα να παραθέσω περισσότερα στοιχεία από την υπόθεση αφού μάλιστα διδάσκεται και στα γυμνάσια της χώρας.

Ωστόσο, είναι σημαντικό να καταλάβουμε ότι έχουμε διαμορφωμένο εδώ το πλαίσιο για μια εκ νέου δι-εκδίκηση για την Ωραία Ελένη, όχι στην κακοτράχαλη Τροία πιά, αλλά στην ερωτική Αίγυπτο των ρομαντικών ειδυλλίων. Η ιστορία του Μενέλαου και της Ελένης έτσι κι αλλιώς δεν ήταν μόνο η αιτία για έναν πόλεμο αλλά και η αφορμή για ένα αρχαιοελληνικό ρομάντζο. Κι ενώ έχουμε εδώ ένα ακόμα - όχι τόσο καθαρόαιμο ομολογουμένως- αντιπολεμικό δράμα απολογισμού του Τρωϊκού πολέμου, ο Ευριπίδης βρίσκει τρόπο να εξετάσει τα χαρακτηριστικά που έχει το λεγόμενο ελληνικόν ήθος και η συμπεριφορά ακόμα και ύπο παραλλαγμένες κάπως συνθήκες. Και μέσα σε όλο αυτό δε διστάζει να γίνει σαρκαστικά κωμικός προκειμένου να αναδείξει ποια είναι η ευχή και η κατάρα, η ομορφιά και η ασχήμια μιας ολόκληρης φυλής όπως του Έλληνας η εξυπνάδα, η κουτοπονηριά και ο δόλος. Αυτά που άλωσαν την Τροία είναι αυτά που σώνουν κι εδώ άλλη μια την αληθινή τώρα Ελένη.

Είναι αντιληπτό νομίζω από τα παραπάνω πόσο δύσκολο είναι και να παρασταθεί και να διδαχτεί το συγκεκριμένο έργο του Ευριπίδη. Και αυτό ακριβώς ήταν και το πρόβλημα στην παράσταση που σκηνοθέτησε για λογαριασμό της Ελληνικής Θεαμάτων ο **Θοδωρής Αθερίδης**. Από τα φτωχά σκηνικά και τα κοστούμεια του χορού ΕΜΟ μέχρι την τηλεοπτική υποκριτική των πρωταγωνιστών και την γενικότερη αισθητική προσέγγιση του σκηνοθέτη, η παράσταση μαρτυρούσε από μακριά επιπολαιότητα, ευκολία και τη "έλα, μωρέ... δε βαριέσαι" διάθεση για μια ακόμα

εύπεπτη και δροσερή παράσταση καλοκαιριού. Σαν γρανίτα και σαν μάθημα - ξεπέτα για μαθητές γυμνασίου που έμειναν μετεξετασταίοι στο "Παρά Πέντε". Που βέβαια αποτελούν και το πιο απαιτητικό κοινό στα ποσοστά της τηλεθέασης... Ακόμα και ο πολύ καλός **Θανάσης Αλευράς** στον άχαρο ρόλο που του ανέθεσαν -τα καλύτερα μας επεφύλαξαν οι κάτοχοι των βραβείων **Χόρν** και **Μερκούρη** αντίστοιχα φέτος-, το χορικό της ξανθούλας του **Διονύσιου Σολωμού** και οι μουσικές του **Γιώργη Χριστοδούλου** δεν στάθηκαν ικανά να κερδίσουν ούτε καν τις αρχικές εντυπώσεις. Δεν υπάρχει λόγος να εστιάσει κανείς σε περισσότερες λεπτομέρειες. Η φωτογραφία του αλά 300 Θεοκλύμενου του **Γιάννη Βούρου** τα λέει όλα.

Και επειδή είδα και το "δε βαριέσαι... βαριετέ" *Βάτρα-Χ* του **Λιγνάδη** από τη μία στην Επίδαυρο και επειδή την προσεχή εβδομάδα караδοκεί από την άλλη η παράσταση - ληγμένη κονσέρβα των *Ορνίθων* από το Θεάτρο Τέχνης σε σκηνοθεσία διαφόρων παρατρεχάμενων και καθόλου Κουν στο Ηρώδειο επιτρέψτε μου μια μικρή επισήμανση: αν θέλουμε να καταπιαστούμε με μια παράσταση ας κρατάμε στα βασικά προσχήματα ένα minimum αισθητικού κριτηρίου και ένα στόχο για διάλογο ειλικρινή με έργα λαϊκά μεν ποιητικά δε τα οποία έτσι κι αλλιώς τα διέσωσε ο χρόνος, είναι κτήματα του παγκόσμιου πλέον πολιτισμού και όχι τσιφλίκια για να επιβεβαιώνουμε την επιπολαιότητα, την αφέλεια, τη ματαιοδοξία, τη θεσούλα, τα συμφέροντα και τον λαϊκισμό μας.

Σκηνοθεσία:	Θοδωρής	Αθερίδης
Μετάφραση- Μετεγγραφή:	Μαριαλένα Κωτσάκη	
Σκηνικά-	Κοστούμια:	Μανόλης
Μουσική:	Γιώργης	Παντελιδάκης
Χορογραφία:	Μάρθα	Χριστοδούλου
Φωτισμοί:	Λευτέρης	Κλουκίνα
Στίχοι:	Μίνως	Παυλόπουλος
Μουσική διδασκαλία:	Αλέξιος Πρίφτης	Θεοχάρης

Παίζουν: Θοδωρής Αθερίδης, Σμαράγδα Καρύδη, Γιάννης Βούρος, Γιώργος Καπουτζίδης, Ανδρέας Νάτσιος, Γιώργος Κορμανός, Θανάσης Αλευράς, Νατάσα Κοτσοβού, Μένια Αναγνωστοπούλου, Ειρήνη Βουκελάτου, Ελπινίκη Γαβριηλίδου, Χαρά Ζησιμάτου, Λήδα Μανουσάκη, Μαρία Μησσήν, Αρετή Ντάλιου, Άντια Ολυμπίου, Εφη Ρευματά, Πόπη Χριστοδούλου

ΤΕΥΚΡΟΣ : ... ἐς γῆν ἑναλίαν Κύπρον, οὗ μ' ἐθέσπισεν
οἰκεῖν Ἀπόλλων, ὄνομα νησιωτικὸν
Σαλαμίνα θέμενον τῆς ἐκεῖ χάριν πάτρας.

... ..
ΕΛΕΝΗ : Οὐκ ἦλθον ἐς γῆν Τρωάδ', ἀλλ' εἶδωλον ἦν
... ..

ΑΓΓΕΛΟΣ : Τί φῆς;
Νεφέλης ἀρ' ἄλλως εἴχομεν πόνους πέρι;

«Τ' ἀηδόνια δὲ σ' ἀφήνουνε νὰ κοιμηθεῖς στὶς Πλάτρες.»

Ἀηδόνι ντροπαλό, μὲς στὸν ἀνασασμὸ τῶν φύλλων,
σὺ ποὺ δωρίζεις τῇ μουσικῇ δροσιὰ τοῦ δάσους
στὰ χωρισμένα σώματα καὶ στὶς ψυχές
αὐτῶν ποὺ ξέρουν πῶς δὲ θὰ γυρίσουν.

Τυφλὴ φωνὴ ποὺ ψηλαφεῖς μέσα στὴ νυχτωμένη μνήμη
βήματα καὶ χειρονομίες. Δὲ θὰ τολμοῦσα νὰ πῶ φιλήματα,
καὶ τὸ πικρὸ τρικύμισμα τῆς ξαγριεμένης σκλάβας.

«Τ' ἀηδόνια δὲ σ' ἀφήνουνε νὰ κοιμηθεῖς στὶς Πλάτρες».

Ποιὲς εἶναι οἱ Πλάτρες; Ποιὸς τὸ γνωρίζει τοῦτο τὸ νησί;

Ἔζησα τὴ ζωὴ μου ἀκούγοντας ὀνόματα πρωτάκουστα:
καινούργιους τόπους, καινούργιες τρέλες τῶν ἀνθρώπων
ἢ τῶν θεῶν.

Ἡ μοίρα μου ποὺ κυματίζει
ἀνάμεσα στὸ στερνὸ σπαθὶ ἐνὸς Αἴαντα
καὶ μίαν ἄλλη Σαλαμίνα ἰ
μ' ἔφερε ἐδῶ σ' αὐτὸ τὸ γυρογιάλι.

Τὸ φεγγάρι
βγήκε ἀπ' τὸ πέλαγο σὰν Ἀφροδίτη,
σκέπασε τὴν καρδιά τοῦ Σκορπιοῦ, κι ὅλα τ' ἀλλάζει.

Ποῦ εἶν' ἡ ἀλήθεια;

Ἦμουν κι ἐγὼ στὸν πόλεμο τοξότης.

τὸ ριζικό μου ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ ξαστόχησε.

Ἀηδόνι ποιητάρη,
σὰν καὶ μία τέτοια νύχτα στ' ἀκροθαλάσσι τοῦ Πρωτέα
σ' ἄκουσαν σκλάβες Σπαρτιάτισσες κι ἔσυραν τὸ θρῆνο,
κι ἀνάμεσό τους - ποιὸς θὰ τὸ λέγε; - ἡ Ἑλένη!

... ..

Δακρυσμένο πουλί, στὴν Κύπρῳ τῇ θαλασσοφίλητῃ
ποὺ ἔταξαν γιὰ νὰ μοῦ θυμίζει τὴν πατρίδα,
ἄραξα μοναχὸς μ' αὐτὸ τὸ παραμῦθι,
ἂν εἶναι ἀλήθεια πὼς αὐτὸ εἶναι παραμῦθι,
ἂν εἶναι ἀλήθεια πὼς οἱ ἄνθρωποι δὲ θὰ ξαναπιᾶσουν
τὸν παλιὸ δόλο τῶν θεῶν.

ἂν εἶναι ἀλήθεια
πὼς κάποιος ἄλλος Τεῦκρος, ὕστερα ἀπὸ χρόνια,
ἢ κάποιος Αἴαντας ἢ Πρίαμος ἢ Ἑκάβη
ἢ κάποιος ἄγνωστος, ἀνώνυμος, ποὺ ὠστόσο
εἶδε ἓνα Σκάμαντρο νὰ ξεχειλάει κουφάρια,
δὲν τῷ χεὶ μὲς στὴ μοίρα του ν' ἀκούσει
μαντατοφόρους ποὺ ἔρχονται νὰ ποῦνε
πὼς τόσος πόνος τόση ζωὴ
πῆγαν στὴν ἄβυσσο
γιὰ ἓνα πουκάμισο ἀδειανὸ γιὰ μίαν Ἑλένη.